

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

met het transitioneel fenomeen van spel lanceert ze de mooie oneliner <playing out, not acting-out>. Ze stelt dat om via spel op te gaan in het verkennen van haar omgeving — *playing-out* dus in plaats van *acting-out* — een getraumatiseerd kind behoefte heeft aan een therapeut die een betrouwbare hechtingsfiguur is geworden en die aandachtig *attuned* is ten aanzien van het kind. Ze licht toe dat het immers beangstigend kan zijn voor een kind om de grens over te steken naar een onbekende en minder controleerbare wereld. Ze beargumenteert dat creatieve processen kunnen helpen om de pijn van rauwe en onverteerde herinneringen en gevoelens te neutraliseren en daar zo een antidotum tegen te vormen.

Tot slot komt Lanyado verrassend uit de hoek door, reflecterend over de gelaagdheid van Winnicotts concept *presence* (<being alone in the presence of another>), de meditatieve toestand van de therapeut toe te voegen als mogelijke extra laag van *now-ness* en *real-ness*. Ze is van mening dat transitionele ervaringen en meditatieve praktijken met elkaar resoneren. En dat <dwelling in the present moment> de *ghosts* van het verleden geleidelijk kan ontgiften. Ze stelt dat de innerlijke kalmtte van de therapeut geabsorbeerd kan worden in een communicatie tussen het onbewuste van de therapeut en het onbewuste van de patiënt waarbij de laatste de *true self* van de therapeut waarneemt en zich ermee identificeert.

Ik raad dit boek (en met name de tweede helft) heel erg aan voor elke kindervertherapeut, en niet in het minst voor de meer ervaren kindervertherapeut die plezier kan vinden in Lanyado's interpretaties van invloedrijke auteurs, haar ruimere toepassingen van bestaande theorieën en concepten, en haar eigen inzichten.

Oedipus: zo universeel als honger en dorst

Bespreking van

Mark Kinet & Wim Heuves (red.). (2018). *Driehoeksverhoudingen — Actuele oedipale variaties*. 's-Hertogenbosch/Oud-Turnhout: Uitgeverij Gompel & Svacina. ISBN 9789463710886, 150 pp., € 22,00

JOS VAN MOSEL

In het inleidende hoofdstuk van *Driehoeksverhoudingen — Actuele oedipale variaties* noemt Mark Kinet, die samen met Willem Heuves dit boek samenstelde, het oedipuscomplex het *pièce de resistance* van de psychoanalyse. We zijn er allemaal door gefascineerd en soms door in de war gebracht. We hebben er allemaal de verschillende lagen en betekenissen van proberen te doorgronden en leren er — als het meezit — steeds nog nieuws over. Kinet beschouwt het complex als een algoritme, een zoekschema dat helpt bij het vinden of maken van betekenissen en samenhangen in het menselijk beleven.

De bijdragers aan de bundel gebruiken het oedipuscomplex als een prisma. Iedere auteur vertegenwoordigt een eigen facet met daarin de eigen kleur, werkelijkheid en dynamiek. Door de gevarieerdheid van de groep (senioren in het vak en jonge veelbelovende collega's, academici en praktici) is het een bloemrijke verzameling geworden, die toch in een handzaam boeket vorm heeft gekregen. Het zijn boeiende bijdragen uit de kinderkamer, de spreekkamer, de slaapkamer en de studeerkamer geworden.

De lezer krijgt na de inleiding — met een overzicht van de historie van het oedipuscomplex — acht hoofdstukken geserveerd. Marc Hamburger biedt drie beschrijvingen van de rol en dynamiek van de triangulatie. Hij beschrijft helder hoe het <derdenper-

spectief door de analyse (alsnog of opnieuw) tot ontwikkeling gebracht wordt en verschillende vormen aanneemt: een derde om mee te spelen, een derde om mee te verbinden en een om mee te vrijen. Thijs Timmer levert in zijn bijdrage 'There is no such thing as a dyad' de kleiniaanse kijk op de vroege oedipale *situatie* (te onderscheiden van het door Freud gebruikte *oedipuscomplex*). Hij beschrijft helder de onbewuste fantasie van de 'gecombineerde-ouderfiguur' en illustreert met de schuldgevoelens van zijn patiënte de dynamiek ervan. Een boeiend aspect in zijn hoofdstuk is dat van de relatie die de analyticus heeft met de psychoanalyse, de derde in de kamer met de patiënt. Het (tweede) hoofdstuk van Mark Kinet heeft als titel 'Enkele oedipale variaties' en is zo veelomvattend dat het bijna een 'Korte geschiedenis van alles' genoemd kan worden. Kinet biedt uitgebreide evolutietheoretische, biologische en ethologische bespiegelingen. Wie, zoals ik, weinig geschoold is in het lacaniaanse denken, kan af en toe verdwalen in het hoofdstuk, maar voor de liefhebber biedt het interessante nieuwe ideeën en een uitgebreide literatuurlijst (ook al ontbrak een enkele verwijzing). Eva Prinsen brengt in 'Een aanhangselkind' een aansprekende casus van een jongen wiens denkvermogen is belemmerd. Het is een goed beschreven analyse, ze schrijft alsof ze tegen je praat, waardoor de casus prima is te volgen. En tegelijk is de theorie op een verhelderende manier in het materiaal ingevlochten. Ze gaat in op de rol van de vader in de ontwikkeling van het denken en ze illustreert hoe in het huidige psychoanalytische discours het uitgangspunt is dat in elke levensfase opnieuw de (depressieve positie en) de oedipale situatie worden doorgewerkt, afhankelijk van de actuele ontwikkelingsstaken. Deze meer dynamische kijk op oedipale thematiek vinden we ook terug in het hoofdstuk van Willem Heuves, dat de titel 'Over

lijnen en driehoeken in de puberteit' kreeg. Hij beschrijft hoe elke ontwikkelingscrisis verhelderd kan worden als een afwisseling tussen de (regressieve) dyadische en de (progressieve) triadische tendens. Voor Freud stond pregenitaal gelijk aan preoedipaal en was oedipaal altijd genitaal: 'Dankzij de objectrelatietheorie en de inbreng van Klein is het besef gegroeid dat het vooral de triangulatie is die de kern van de oedipale ontwikkeling uitmaakt en dat die ontwikkeling veel eerder begint dan door Freud aangenomen' (p. 89). Tegen deze achtergrond beschrijft Heuves de recente ontwikkelingen in het denken over de puberteit. Hij hanteert de lichte toon die menigeen van hem kent als hij met een paar herkenbaar beschreven vignettes op een goed te begrijpen manier onder andere illustreert hoe in de puberteit ervaringen uit eerdere ontwikkelingsfasen alsnog andere, seksuele, betekenissen krijgen. Het hoofdstuk eindigt met het besef dat — anders dan Freud dacht — het oedipuscomplex niet tot een afsluiting komt in de adolescentie: 'Die volwassenheid blijkt een illusie en puberteit gaat niet echt over' (p. 104). Lut De Rijdt neemt een volgende ontwikkelingsfase tot onderwerp in haar 'Oedipus in de adolescentie'. Vanuit haar rijke ervaring met adolescenten met ernstige psychiatrische ziektebeelden gaat ze in op de rol en de verschillende betekenissen die de oedipusmythe in de loop van de tijd toebedeeld heeft gekregen. Rivaliteit om een favoriete plek, buitensluiting uit het ouderlijk koppel, het ontembaar verlangen naar de waarheid, maar ook de schijnbaar niet te verdragen aanblik daarvan passeren in dit hoofdstuk de revue. Ook De Rijdt geeft — net als Heuves — uitgebreid aandacht aan de *Nacht-räglichkeit*: dat in de adolescentiefase alsnog betekenis wordt toegeschreven aan (lustbepaalde) gebeurtenissen uit een eerdere ontwikkelingsfase. En ze beschrijft — net als Timmer — de gecombineerde-ouderfiguur van Klein, maar dan in de adolescentie. Zon-

der moeite neemt De Rijdt de lezer mee langs de seksualiteit in de adolescentie en bespreekt ze het vrouwelijk oedipuscomplex.

Philippe Van Haute en Herman Westerink tekenen voor het hoofdstuk met als titel <Introductie van het Oedipuscomplex in het werk van Freud>. Ze volgen daarbij het spoor van de ontwikkeling van het concept in Freuds denken. Het is een doortimmerde bijdrage geworden, wat ons niet verbaast, gezien de staat van dienst van de auteurs op dit gebied. Het is ingewikkelde materie waarin de overgang van het primaat van de seksualiteit naar een theorie van de identificatie en de doodsdrijf (dit is de ondertitel van het hoofdstuk) wordt onderzocht, maar gelukkig wordt de lezer geduldig bij de hand genomen.

Het laatste hoofdstuk is van de hand van Rudi Vermote: <Oedipus in Azië>. Hij brengt verslag uit van het tweede Asian Psychoanalytic Conference <Oedipus in Asia> dat plaats vond in Taipei 2017. Hij trof er weinig aandacht voor de rivaliteit in het oedipuscomplex, meer voor de buitensluitingsthematiek en vooral voor de rol van de (grotere) gemeenschap. Het korte hoofdstuk smaakt naar meer.

Alles bijeengenomen vind ik de bundel een geslaagde 27e aflevering in de serie *Psychoanalytisch Actueel* van uitgever Gompel & Svacina. Hij is goed verzorgd en biedt voor ieder wat wils over een onderwerp dat in de psychoanalyse zo universeel en immer actueel is als honger en dorst.

Een nieuw DSM-5 geïnspireerd handboek

Bespreking van

Theo Ingenhoven, Han Berghuis, Sjoerd Colijn & Rien Van (2018). *Handboek*

persoonlijkeitsstoornissen. Utrecht: De Tijdstroom. ISBN 9789058980953, 238 pp., € 52,00

.....
MARC HEBBRECHT
.....

De vier auteurs van het *Handboek persoonlijkheidsstoornissen*, twee psychiaters en twee klinisch psychologen, zijn allen experts op het vlak van wetenschappelijk onderzoek bij persoonlijkheidsstoornissen. Ze waren ook betrokken bij de totstandkoming van de *Multidisciplinaire richtlijn persoonlijkheidsstoornissen*, bij de *Zorgstandaard persoonlijkheidsstoornissen* en de *Generieke module psychotherapie*. Het *Handboek persoonlijkheidsstoornissen* is geschreven vanuit de Nederlandse ggz-context. Bij de beschrijving van de verschillende persoonlijkheidsstoornissen volgen de auteurs consequent de DSM-5-classificatie. Nieuw is dat er veel aandacht wordt besteed aan het alternatieve, dimensionale model voor persoonlijkheidsstoornissen dat nog niet in gebruik is. Tot op heden wordt in de klinische praktijk nog steeds gebruikgemaakt van het al langer bekende model van de DSM-IV. Voor psychoanalytische therapeuten en psychoanalytici is het wel belangrijk om kennis te nemen van het alternatieve DSM-5-model, omdat dit beter aansluit bij hun manier van werken. Er is oog voor de vloeiende overgang van normaliteit naar pathologie, omdat met de mate van ernst van de pathologie rekening wordt gehouden. Het alternatieve DSM-5-model onderscheidt twee kerncomponenten van de persoonlijkheid: het Zelf en het Interpersoonlijk functioneren. Elk van de twee kerncomponenten bestaat uit twee elementen: bij het Zelf zijn dat Identiteit en Zelfsturing. Bij het Interpersoonlijk functioneren zijn dat Empathie en Intimiteit. In het nieuwe model worden persoonlijkheidstreken op vijf domeinen onderscheiden: negatieve affectiviteit versus emotionele stabiliteit, afstandelijkheid versus extravertie, antagonisme versus altruïsme, ongeremd-